

Autors

Rosa Artigas, Joan Bellès,
Maria Grau

El tema de les funcions comunicatives de la llengua és a la base de l'estudi del text com a unitat de significació i de sentit. En aquest article, es destaca la importància de saber plasmar i reconèixer les funcions comunicatives en el text i se'n remarca el caràcter lingüístic i pragmàtic, que s'entén, sobretot, per la interpretació global del text i del context. En una gran mesura, els autors es basen en dades de l'estudi Tipotext, un projecte destinat a l'elaboració d'una tipologia de textos de no-ficció que es realitza a la Direcció General de Política Lingüística, del qual són elaboradors.

Un ensenyament de la llengua des del punt de vista comunicatiu comporta dues tasques simultànies, a les quals cal atribuir una importància similar:

- a) aprofundir l'estudi de la llengua com a sistema, és a dir, el conjunt de regles gramaticals i lèxiques que regeixen la formulació d'enunciats en una llengua determinada,
- b) fer conèixer les condicions que fan que un text tingui un significat determinat i esdevingui un missatge.

La construcció del significat està estretament lligada a les funcions del llenguatge. Per això, el coneixement de les funcions, de les condicions pragmàtiques que les perfilen i de les diferents maneres com es materialitzen en les oracions gramaticals és imprescindible en un aprenentatge holístic de la llengua.

Textos semblants amb funcions diferents

S'esdevé sovint que textos que aparentment poden ser molt semblants compleixen funcions diferents. Si no radicalment diferents, sí almenys amb un relleu divers pel que fa a cadascuna de les funcions que solen aparèixer entrelaçades en un text.

Posem com a exemple inicial dos textos que presenten força coincidències i que aparentment podrien ser considerats com a anàlegs, però que analitzats de prop ofereixen diferències notables.

Text A

Tema: MIL DISCULPES!!!!

Data: 19:50:48 03/06/97

De: Montserrat Plana Bassols

A: Forum empresarials

Amb còpia a: Isabel Vidal Martínez, Ma.
Dels Àngels Gil Estallo

Demano mil disculpes per encomanar-vos el virus contagiós que fa dies que volta per aquest campus. Potser hagués estat millor quedar-me al llit a «suar» en lloc de fer deures.

De moment he aconseguit «curar» el meu ordi i també a mi mateixa, amb una bona dosis de vacuna.

Si algú ha tingut algun problema seriós, vull que sàpiga que no he actuat amb mala intenció, ja que no tenia coneixement que estava infectada.

I també vull agrair a tots els qui ens heu ajudat a «vacunar-nos».

Text B

11 de maig de 1973

Estimat Joan,

No crec que valgui la pena dis-exculpar-me. Nou, deu mesos i escaig sense escriure és tan imperdonable que no es pot ni demanar perdó. Ni ho intento. És veritat que aquests mesos han passat volant i que etcètera, etcètera. Les meves ocupacions han estat al mateix temps fatigoses i fastigoses: mantes reunions e comitès anònims, homònims i sinònims; discussions sobre punts d'ordre (i, en general, de desordre): la migrada vida intel·lectual engolida per exigències administratives... En fi, acaba el curs, i bon vent, fins setembre.

El primer text és un missatge enviat per una noia a través d'un espai virtual obert a la participació de docents i discentos de la Universitat Oberta de Catalunya. El segon text és l'inici d'una carta del filòsof Josep Ma. Ferrater Mora, des dels EUA, a l'escriptor Joan Oliver.

Tots dos textos comparteixen una mateixa finalitat; dit en la terminologia de Searle, tots dos tenen una mateixa força illocutiva: demanar disculpes.

Ara bé, els dos textos presenten moltes diferències, no sols pel que fa al mitjà de transmissió i per l'evolució natural del llenguatge en un lapse d'un quart de segle, sinó per la diversitat de funcions comunicatives que compleix la llengua en l'un i en l'altre.

En efecte, d'antuvi podríem dir que, a part el valor declaratiu que duu implícitament qualsevol text i la informació explícita que forneix cadascun dels dos textos, en el primer hi trobem gairebé exclusiva-

ment la funció conativa i la interlocutiva; la forma de demanar disculpes és molt directa i simple: «Demano mil disculpes per...» En el segon, en canvi, hi ha una gran varietat de funcions. És cert que hi ha també la conativa, ja que l'emissor vol que l'altre el disculpi, i que, com a carta entre amics, té també un valor interlocutiu, però aquestes dues funcions potser ni tan sols hi són les predominants. En canvi, la llengua hi aconsegueix molt clarament la funció poeticoretòrica, absent del primer text; la forma triada per demanar disculpes, «No crec que valgui la pena dis-exculpar-me. [...] Ni ho intento», és una figura retòrica, la preterició: demana perdó dient que ni tan sols intenta demanar-ne.

Més endavant, després de definir i perfilar les funcions segons que han estat concebudes en el Tipotext, tornarem a referir-nos a aquests dos textos i justificarem amb altres detalls les afirmacions anteriors. Aquí ens limitarem a plantejar dues qüestions: Com s'han activat les diverses funcions en cada text? Com s'ha construït el seu significat global?

És cert que la construcció del significat concerneix primàriament l'emissor, però concerneix també el receptor, ja que un text, si ha de servir de pont entre les ments de l'emissor i del receptor, ha de ser interpretat de la manera que l'emissor voldria que ho fos. Tenim doncs, que:

a) Un text no assolirà l'objectiu amb què ha estat creat i no vehicularà adequadament el missatge que l'emissor pretén transmetre, si aquest no sap plasmar-hi lingüísticament les condicions perquè pugui ser interpretat com ell voldria que ho fos. Això requereix, almenys implícitament, saber quines funcions de la llengua pot activar el seu text i, a vegades, quines voldria que s'activessin i quines no.

b) Un text no assolirà l'objectiu amb què ha estat creat si el receptor no sap veure-hi les funcions que conté potencialment i, per consegüent, no li dóna el significat adequat. En aquest cas, en la seva ment aquell text o no tindrà cap significat (cosa difícil), o en tindrà un de diferent del que volia l'emissor, o en tindrà diversos de possibles. Qualsevol d'aquests resultats és un seriós obstacle per a la comunicació.

Això no ha de portar a confondre les funcions de la llengua amb el propòsit o les intencions de l'emissor. És veritat que a vegades coincideixen, però són conceptualment diferents i poden no coincidir.

Les intencions pertanyen exclusivament a l'emissor i sovint són inescrutables, impossibles, per tant, d'analitzar, tot i que en alguns casos una anàlisi acurada de la situació comunicativa ens pot ajudar a descobrir-les. Les funcions pertanyen a la llengua, que es materialitza en uns textos i estableix una relació mental entre l'emissor i el receptor.

En certa manera, un text, sobretot si és produït en mode diferit, un cop eixit de la boca o de la ploma de l'emissor, ja se n'ha independitzat, constitueix en si mateix un potencial de significat que només esdevindrà un significat real concret quan sigui interpretat per un receptor. I el text acomplirà alguna o algunes de les funcions del llenguatge segons el significat que li donarà el receptor, d'acord amb les peculiaritats lingüístiques i textuales que hi ha imprès l'emissor i amb els factors extratextuals que impregnen l'acte de comunicació.

Definició de funció i tipus

Com diu Halliday a *Exploraciones sobre las funciones del lenguaje* (1983), les estructures lingüístiques s'expliquen en relació amb la idea que el llenguatge és necessari per satisfer certs tipus universals de demandes. Utilitzem el llenguatge en un gran nombre de formes diferents, en situacions diverses i amb diverses finalitats; no podem identificar-les i descriure-les totes d'una manera exhaustiva. Sí que podem, en canvi, identificar un conjunt definit de funcions —Halliday parla de *macrofuncions*— que siguin generals per a tots aquests usos i a través de les quals el potencial de significació associat a elles estigui codificat en estructures gramaticals.

Pérez Saldanya, en el seu *Diccionario de lingüística*, defineix les funcions dient que són la finalitat amb què s'usa el llenguatge en cada acte de comunicació, és a dir, l'ús de la llengua que fa un parlant segons les seves intencions. També Sabatini associa les intencions a les funcions, però fa extensiva aquesta relació als estat d'ànim: «De les nostres intencions i dels nostres estats d'ànim depenen les funcions de la llengua.» Per la seva banda, M.A.K. Halliday s'hi refereix afirmant que la funció és el paper que aconsegueix el llenguatge com un tot.

La primera qüestió que se'ns planteja, doncs, és la de si hem de definir les fun-

cions tenint en compte les intencions dels parlants o més aviat allò que la llengua fa, amb independència del que vulgui el parlant. Es dona sovint el cas d'una falta de coincidència entre les intencions del parlant i el valor del missatge que finalment acaba produint. Així, la intenció d'informar, per exemple, pot veure's diluïda en un missatge que sembla voler convèncer els altres d'una idea o pretendre que actuen d'una determinada manera. Quan analitzem aquell missatge, què és el que hem de tenir en compte? Doncs tant els aspectes textuais com els extratextuais, perquè és el conjunt de tots aquests factors el que ens ajudarà a fer-ne una interpretació correcta.

Les intencions que porten a la producció d'un missatge poden ser ben conscients i fins i tot planificades, com en el cas d'un missatge publicitari que juga amb el llenguatge per produir uns determinats efectes que tenen com a objectiu final aconseguir una actuació del destinatari (la compra d'un producte, per exemple); o poden ser total o parcialment inconscients i respondre a una conducta espontània, com ocorre amb la verbalització d'uns sentiments, que es produeix sense una planificació prèvia de la persona que els expressa. En tots els casos, però, la intenció és un element clau de la comunicació i configura el significat d'una manera essencial.

Així doncs, creiem que podem definir les funcions dient que són les finalitats que aconsegueix la llengua en un context determinat. En l'actualització del codi que fa un parlant immers en un context, les intencions d'aquest parlant i les seves habilitats tenen un pes decisiu. Tots els elements que formen part del context, també. Per tant, a l'hora de determinar la funció d'un text, ens caldrà prendre en consideració no sols la seva forma explícita, sinó també els implícits, un conjunt d'elements que depenen de les circumstàncies de comunicació i que són interpretats pel receptor.

D'altra banda, com hem vist amb els exemples presentats anteriorment, els textos acostumen a ser funcionalment complexos, de manera que és freqüent trobar un text que satisfà més d'una funció a la vegada. Pot ser que una funció sigui la predominant i n'hi hagi unes altres de secundàries. És una situació paral·lela a la que se'ns presenta a l'hora de determinar si un text és narratiu, descriptiu o argumentatiu, per exemple.

Dit això, entrem en la descripció dels

tipus de funcions. La caracterització i el nombre de les funcions varia segons els lingüistes, que han usat diferents terminologies a l'hora de descriure-les.

Així, Karl Bühler i Roman Jakobson es basen en l'element comunicatiu en el qual incideix cada funció. Bühler diferencia les tres funcions universalment reconegudes: l'expressiva (associada a l'emissor), l'apel·lativa (associada al receptor) i la representativa (associada a les coses denotades). Jakobson amplia el nombre de funcions i en distingeix sis: l'emotiva o expressiva (associada a l'emissor), la conativa (associada al receptor), la fàtica (associada al contacte), la referencial (associada als fets, les coses, les idees), la metalingüística (associada al codi) i la poètica (associada al missatge). Francesco Sabatini segueix Jakobson, però afegeix un matís important a la funció expressiva; diu que serveix per expressar tant les opinions (raonaments) com les reaccions (estats d'ànim, sentiments, emocions). John Lyons distingeix: la descriptiva, l'expressiva i la social. W. Schmidt en distingeix quatre: la funció d'informar, la d'aclarir (ajudar a comprendre alguna cosa al destinatari), la d'activar (fer actuar l'interlocutor en una direcció més o menys precisa) i la de crear un contacte (obrir o mantenir obert un espai d'interacció amb un destinatari).

Per la seva banda, M.A.K. Halliday distingeix tres macrofuncions: la ideacional (que ell associa a l'experiència que el parlant té del món real, incloent el món interior de la pròpia consciència, la seva visió del món i la capacitat per establir relacions lògiques entre les coses observades), la interpersonal (relacionada amb l'establiment i el manteniment dels rols socials i comunicatius i amb la facultat de fer coses mitjançant la interacció entre les persones) i la textual (que permet establir correspondències entre els elements constitutius de la llengua i entre aquests i determinats elements de la situació en què s'usa); aquesta funció textual de Halliday es relaciona, per tant, amb la capacitat de l'emissor de construir textos coherents i pertinents.

Vegem les funcions que acabem d'exposar aplegades en el quadre 1.

No hem incorporat en el quadre la funció textual de Halliday perquè es tracta d'una macrofunció —així les anomena ell— que actua en un altre pla i no és homologable amb les funcions proposades per la resta d'autors. Qualificada per Halliday mateix com un prerrequisit, és, en certa manera,

subjacent a totes les altres funcions i representa la potencialitat intrínseca de la llengua de ser plasmada en textos ben cohesionats i adequats a la situació comunicativa, mentre el parlant tingui l'habilitat de fer-ho.

Les funcions en l'estudi Tipotext

En l'estudi Tipotext, per bé que hem partit de la tipologia de Jakobson¹ no hem deixat de considerar els matisos que incorporen altres autors, matisos que, a la vegada, l'anàlisi dels textos del corpus ens ha fet veure com a necessaris.

Així doncs, hem establert una nova funció, la **factiva**, que consisteix a modificar el context, a fer que les paraules produeixin canvis socials o culturals. És la funció que tenen, posem per cas, les paraules pronunciades per la persona revestida d'autoritat que diu: «Us declaro marit i muller.» Hi ha nombroses ocasions en què la llengua s'empra amb aquesta finalitat de transformar el context; és allò que Austin qualificava com a «enunciats realitzatius». Per tant, acomplirien aquesta funció de manera predominant una sentència judicial, el document que acredita un títol acadèmic, un contracte de compravenda, etc. L'estudi de textos d'aquest tipus ens ha fet veure que es tractava d'un ús del llenguatge no descrit pels autors esmentats, ja que, malgrat tenir una funció referencial, aquest valor afegit de capacitat de transformar elements del context és una característica que no comparteixen altres textos informatius.

D'altra banda, hem establert la funció **psíquica**, que és una redefinició i ampliació de la funció emotiva o expressiva. La nostra funció psíquica s'acosta a la funció expressiva segons Sabatini, que diu que es dona quan el missatge serveix per expressar judicis, opinions, crítiques, o bé les pròpies reaccions. Els textos del corpus que hem analitzat ens mostren que sovint el llenguatge se centra en allò que l'emissor sent o pensa, dit amb altres paraules, en els seus sentiments i també en els seus raonaments i reflexions. I en el psiquisme del parlant, aquest component emotiu i aquest component racional es barregen de tal manera que resulta difícil separar-los. Pot semblar que l'expressió del pensament del parlant, el missatge que conté raonaments o opinions, compleix la funció conativa. Però hi ha molts missatges en els

Quadre 1. Funcions del llenguatge segons diferents autors

Element que es prioritza		Utilitat
L'emissor	Expressiva: Bühler, Lyons Emotiva o expressiva: Jakobson	Expressar sentiments
	Expressiva: Sabatini	Expressar opinions
El receptor	Apel·lativa: Bühler Conativa: Jakobson Funció d'aclarir: Schmidt Funció d'activar: Schmidt Persuasiva: Sabatini	Fer que el receptor escolti, actuï, entengui, senti
El contacte	Fàtica: Jakobson Funció de contacte: Schmidt, Sabatini Social: Lyons	Iniciar una comunicació, mantenir-la
	Interpersonal: Halliday	Regular els rols socials
Les coses denotades	Representativa: Bühler Referencial: Jakobson, Sabatini Descriptiva: Lyons Informativa: Schmidt Ideacional: Halliday	Informar Transmetre una visió del món
El codi	Metalingüística: Jakobson, Sabatini	Referir-se al codi
El missatge	Poètica: Jakobson, Sabatini	Cridar l'atenció o produir determinats efectes

quals l'emissor aboca el seu psiquisme i no ho fa pas amb la intenció de convèncer el receptor ni tampoc fa un esforç especial perquè se l'entengui. El missatge respon més aviat a una necessitat de dir els pensaments en veu alta o de posar-los per escrit, però sense intencions afegides, encara que finalment és possible que acabin influint en els receptors.

La funció **interlocutiva**, l'entendem com una funció bàsica de la llengua, ja que consisteix a establir relacions amb els altres, a mantenir-les, a fomentar-les. D'altra banda, aquesta funció és bàsica en la configuració de la imatge de l'emissor i del receptor. La necessitat de ser aprovats i apreciats pels altres ens porta a incloure en els actes de parla fórmules de cortesia per mantenir la imatge positiva dels participants en la interacció. Aquestes actituds cortesives (i també les actituds de signe contrari, quan els parlants es mostren agressius o poc respectuosos) es vehiculen, principalment, amb la funció interlocutiva. Tenint en compte que la llengua és un element bàsicament de relació i de socialització, no creiem que la funció interlocutiva es pugui reduir a la funció fàtica entesa com a mera funció de contacte, sinó que va molt més enllà i es relaciona molt estretament amb la necessitat de comunicació que hi ha a la base d'un nombre importan-

tíssim d'actuacions lingüístiques. La funció interlocutiva acostuma a ser la dominant en nombroses converses quotidianes, en les cartes entre amics, en moltes reunions...

Pel que fa a la funció **metalingüística**, a banda de referir-se al codi com a sistema, atès que nosaltres sempre estudiem l'actualització del codi en textos concrets, hem cregut útil ampliar-la a una dimensió comunicativa. De manera que tant compleix la funció metalingüística un enunciat del tipus «no tinc gens clars els usos de *per* i *per a*», com un altre que es refereixi al text que estem emetent amb expressions com «hem seleccionat tres aspectes bàsics: en primer lloc parlarem de..., en segon lloc..., en tercer lloc..., finalment...».

A la funció **poètica** de Jakobson, li hem donat un nova dimensió i l'hem anomenada funció **poeticoretòrica** per tal de destacar que incloem en aquesta funció totes les estratègies lingüístiques que usem els parlants per atènyer els propòsits comunicatius, des de recursos estètics fins a estratègies comunicatives ben diverses. És, doncs, una funció complementària de moltes altres, ja que, quan volem informar, convèncer, etc. fem ús dels recursos que jutgem més adients per a aquestes finalitats. L'ús de metàfores, de comparacions, d'exemples, de pretericions, de paràfrasis, d'arguments adequats als destinataris, etc. forma part del component poeticoretòric al qual ens referim amb aquesta funció i que ha estat exemplificada a l'inici d'aquest article amb el text de Ferrater.

Passant a la funció **conativa**, en l'estudi Tipotext hem vist la necessitat de subdi-

vidir-la en quatre tipus: **conativa de fer**, **conativa de dir**, **conativa de pensar** i **conativa de sentir**. Totes tenen en comú el fet d'incidir en el receptor, però en el cas de la conativa de fer, allò que s'espera del receptor és una actuació; en la conativa de dir, una resposta verbal; en la conativa de pensar, un canvi de posició mental; i en la conativa de sentir, incidir en els sentiments del destinatari, i és precisament aquesta voluntat d'incidir-hi el que la distingeix de la funció psíquica. Vegem-ho en aquests exemples: «Que podries tancar la porta?» (conativa de fer). «Vindràs a sopar aquest vespre?» (conativa de dir). «No et creguis res del que t'han dit» (conativa de pensar). «A voltes cau una cortina espessa | damunt de tot, i tot esdevé estèril. | No és el silenci i és més que el silenci.» Miquel Martí i Pol (conativa de sentir, amb un fort component poeticoretòric).

Finalment, la funció **referencial**, en la qual no ens estendrem per ser coneguda a bastament, és una funció omnipresent en els textos del corpus. La seva presència és constant en els textos de no-ficció. Apareix combinada amb totes les altres funcions descrites, però cal destacar que en els textos que tenen una sola funció, aquesta acostuma a ser la funció referencial. (Vegeu el quadre 2.)

Funcions marcades i no marcades

Un aspecte de les funcions rellevant per a l'estudi del text és la relació que presenten amb els procediments de modalització. De manera que unes funcions estan més especialitzades que d'altres a palesar els aspectes subjectius que el parlant pot manifestar amb el llenguatge.

Amb l'exercici de les funcions, la llengua realitza la diferenciació fonamental entre el jo i la resta del món, essent que unes vegades s'activen per reflectir la subjectivitat de l'emissor i unes altres per reflectir una realitat, en teoria, «objectiva» i exempta de les seves empremtes, per citar els casos més extrems. Benveniste² emmarca l'abast d'aquestes propietats de la llengua quan diu:

La llengua forneix l'instrument lingüístic que assegura el doble funcionament, subjectiu i referencial, del discurs: és la distinció indispensable, sempre present en no importa quina llengua ni en quina època ni societat, entre el jo i el no-jo.

Quadre 2. Funcions del llenguatge segons l'estudi Tipotext

Element que es prioritza	Utilitat
L'emissor (allò que l'emissor pensa o sent): psíquica	Expressar sentiments, raonaments, opinions...
El receptor (allò que es vol aconseguir del receptor): conativa	Fer que el receptor parli, actuï, pensi, experimenti uns sentiments
La relació entre els interlocutors: interlocutiva	Regular la comunicació i preservar la imatge dels parlants
Les coses denotades: referencial	Informar
El codi i el discurs: metalingüística	Referir-se a elements del codi com a sistema o al discurs o parts del discurs
L'estètica o l'efecte del missatge: poeticoretòrica	Jugar amb el llenguatge per produir efectes estètics; cridar l'atenció o actuar de manera estratègica per potenciar l'èxit comunicatiu
Determinats elements del context: factiva	Fer canviar alguna cosa del context

En aquest sentit, podem observar que els enunciats més modalitzats realitzen funcions centrades en l'emissor (psíquica) i en les relacions entre els interlocutors (interlocutiva), per la qual cosa es consideren marcades. En el pol oposat, les funcions centrades en els referents aliens a l'emissor, la referencial i la metalingüística, seran les menys marcades des del punt de vista de l'emissor i, per tant, s'actualitzaran amb un llenguatge més neutre.

Així, doncs, en la mesura que l'emissor s'implica en l'enunciat parlarem de funcions més o menys marcades. Aquesta distinció ens permetrà copsar molt millor els matisos comunicatius que transmeten les funcions. Vegeu aquesta relació en el quadre 3.

Trets que permeten reconèixer les funcions comunicatives dels textos

Un criteri clau per prendre el pols a les funcions és, doncs, observar la modalització que presenten els enunciats i, en conseqüència, deduir si les funcions que desenvolupen són més o menys marcades. Aquí ens centrarem en alguns dels principals trets lingüístics que denoten les funcions: les modalitats oracionals i les marques de presència de l'emissor i del receptor en el text.

Les modalitats oracionals

Recordem que el seguit d'enunciats que presenta un text es fa palès mitjançant la formulació de les oracions, i les mateixes modalitats de l'oració són indicadores de la força locutiva, il·locutiva i perlocutiva de l'enunciat, la qual cosa respon a la voluntat de l'emissor de fer alguna cosa amb aquell enunciat: informar, preguntar, amenaçar, afalagar... Per això, una bona manera d'esbrinar les funcions comunicatives d'un text és observar en quines modalitats s'expressen les oracions que conté i quines funcions realitzen.

Per fer-ho, posarem atenció en l'efecte discursiu que produeixen dintre de les seqüències o les superestructures de què formen part; és a dir, ens fixarem en la intencionalitat que revelen, en la seva força il·locutiva i perlocutiva. Això, que d'entrada pot semblar un xic complicat, en realitat ho és ben poc. Es tracta solament de pensar en el sentit que transmeten les oracions més enllà del seu significat literal. És a dir, de tenir en compte el joc d'infe-

Quadre 3. Funcions comunicatives

Funcions centrades en:		
Més marcades	L'emissor: psíquica Les relacions entre els interlocutors: interlocutiva El receptor: conativa de fer i de pensar L'estètica del missatge i l'estratègia comunicativa: poeticoretòrica	Enunciats més modalitzats
Menys marcades	Elements del context: factiva El receptor: conativa de dir La llengua mateixa: metalingüística El referent: referencial	Enunciats menys modalitzats

rències que arrossegueu i fer conscient el que de manera inconscient ja fem el parlants d'una llengua.

Davant d'un text, *grosso modo*, les preguntes que ens podem formular per fer una anàlisi de les funcions són de l'ordre:

- Les interrogatives d'aquesta entrevista estan realment encaminades a obtenir informació, o pretenen provocar, comprometre, acusar, lluir-se, etc.?
- Les declaratives d'aquesta notícia es limiten a donar informació? Són la narració d'uns fets o expressen l'opinió de l'emissor sobre aquests fets? O totes dues coses?
- En aquestes instruccions, com es dirigeix la conducta d'altri? Es fa sempre de forma directa, amb imperatives, o s'utilitzen altres formes menys impositives?

La resposta la situarem en un contínuum significatiu que es mou entre dos pols: un ús per expressar el «jo» discursiu (la funció més marcada) i un ús que manifesta el distanciament d'aquest «jo» respecte als objectes del món (la funció menys marcada). A fi de familiaritzar-nos en el reconeixement de les funcions, aprofundirem un xic els usos més destacats de les modalitats oracionals.

En primer lloc, tindrem en compte les modalitats oracionals anomenades *fonamentals*, en el seu ús més característic, les quals constitueixen la forma menys modalitzada de realitzar l'acte comunicatiu; és a dir, la manera més simple, menys sofisticada o menys marcada d'intercanviar informació o béns i serveis. En aquest ús les modalitats oracionals acompleixen solament les seves finalitats específiques: la declarativa serveix per informar, la interrogativa per preguntar i la imperativa per donar o demanar béns i serveis.

No cal dir que la funció referencial és la que es correspon amb la modalitat menys marcada. Aquesta modalitat ens serveix de punt de partida per considerar la resta,

que ho seran més o menys, segons els graus d'implicació de l'emissor en l'enunciat.

D'altra banda, quan aquestes modalitats fonamentals tenen usos no característics entenem que han sofert una adaptació a les necessitats concretes de comunicació i que són més modalitzades. En aquest cas, es carreguen d'operadors modals que revelen la intencionalitat o l'actitud de l'emissor: frases introductòries, verbs modals, temps verbals amb valor altre que el temporal, lèxic valoratiu, entonacions especials, pauses significatives, remarques gràfiques, etc. Aquest tipus d'oracions arrossega una forta implicació de l'emissor, perquè, a diferència de les anteriors, el component pragmàtic se sobreposa a les funcions lingüístiques primàries.

Per part del receptor, la interpretació d'aquestes oracions és indissociable de la interpretació del context i, per tant, de la realització d'un munt d'inferències.

Finalment, pel que fa a les modalitats exhortativa, desiderativa i exclamativa, ens trobem amb oracions que són modalitzades per naturalesa, ja que en el seu ús més característic ja serveixen per transmetre obertament la subjectivitat de l'emissor. Aquestes i les anteriors es corresponen amb les funcions marcades.

Val a dir que davant d'oracions com aquestes darreres és fàcil adonar-se que responen a funcions marcades. En canvi, la identificació no és tan fàcil davant les modalitats que hem anomenat *fonamentals*, que a vegades poden ser susceptibles d'equívocs. Així, en determinats textos on predominen les oracions declaratives, hom tendeix de manera espontània a considerar que tenen funció referencial, sense aturar-se en els diferents matisos comunicatius que puguin presentar.

Aquests matisos ja s'han palesat en els dos textos que hem posat de mostra, però els veurem encara més clars amb el que presentem a continuació, uns fragments que corresponen a unes bases per optar a uns ajuts socials. Com en els altres dos, totes les oracions estan en modalitat declarativa; en aquest, però, el teixit textual resulta ben diferent a causa d'altres factors que comentarem tot seguit del text.

Text C

CRITERIS GENERALS DEL FONS D'ACCIÓ SOCIAL DEL PERSONAL LABORAL DE LA GENERALITAT DE CATALUNYA. EXERCICI 1997

PREÀMBUL

D'acord amb l'article 53.6 del III Conveni col·lectiu únic del personal laboral, es constitueix la Comissió d'Acció Social (CAS) de 1997, òrgan paritari, per tal de fixar els criteris per a la concessió dels diferents ajuts, la dotació corresponent d'aquest fons per a cada àmbit i els barems que permetin la seva aplicació.

/.../

4. SOL·LICITUDS I DOCUMENTACIÓ

4.2 Els interessats han de presentar la sol·licitud degudament omplerta, conforme al model de sol·licitud aprovat per la CAS. Les sol·licituds que no s'omplien correctament restaran excloses en els llistats provisionals, podent-se esmenar en el període de reclamacions.

4.3 S'ha de presentar un full diferenciat per a cada ajut i beneficiari. En cas de duplicitat de sol·licituds d'un mateix ajut pel mateix beneficiari, la CAS exclourà definitivament els dos ajuts presentats, és a dir, sense possibilitat de posterior reclamació.

/.../

Modalitats oracionals poc o gens modalitzades

Declarativa	Funció referencial (<i>El tren arriba a les 6</i>) Funció metalingüística (<i>«Però» és una conjunció adversativa</i>)
Interrogativa	Funció conativa de dir (<i>A quina hora arriba el tren de Vic?</i>)
Imperativa	Funció conativa de fer (<i>Vine i seu aquí</i>)

Modalitats oracionals més modalitzades

Declarativa no caract.	Funció conativa de fer (<i>Avui renteu els plats, com qui en té ganes</i>) Funció psíquica (<i>No crec que mai acceptin una imposició de ningú</i>)
Interrogativa no caract.	Funció conativa de pensar (<i>Sabíeu que és el bisbe qui ha provocat la ruptura?</i>)
Imperativa no caract.	Funció referencial (<i>Pensa el que vulguis, però ell no ha estat</i>)

Modalitats oracionals modalitzades per naturalesa

Exhortativa/desiderativa	Funció conativa de fer (<i>Podries venir a sopar els divendres...; M'agradaria que vinguessis a sopar els divendres</i>)
Exclamativa	Funció psíquica (<i>Ai, quin gust, tan fresquet!</i>)
Desiderativa	Funció psíquica (<i>Me'n moro de ganes!</i>)

Com veiem, el *Preàmbul* compleix una funció referencial, però a partir del punt 4, ens trobem amb declaratives que tenen també una funció conativa, perquè en realitat es tracta de declaratives que a més d'informar donen instruccions (primeres oracions dels punts 4.2 i 4.3). Els verbs modals que indiquen obligació així ho denoten.

Amb les oracions que apareixen en el segon lloc dels mateixos punts, s'avisava dels perjudicis que se'n derivaran si les instruccions no es compleixen (en el segon cas són gairebé una amenaça). Aquí els temps verbals, futurs amb valor altre que l'estrictament temporal, indiquen com seran obligatòriament les coses; l'adverbi i la frase adverbial són categòrics en aquest sentit. La negreta del darrer enunciat és un recurs gràfic que remarca l'avís. A partir del punt 4, doncs, ens trobem amb declaratives que serveixen per regular la conducta d'altri: funció conativa de fer.

El fet que el títol del document és «Criteris per a...», ja indica que difícilment la funció referencial serà pura, perquè l'establiment de criteris sempre es fa d'acord amb uns interessos determinats, amb uns valors, normes, etc., cosa que comporta alguna mena d'implicació humana.

Potser ara, a la llum de les modalitats oracionals, apareixen més clares algunes afirmacions que hem fet inicialment sobre els textos A i B. D'una banda, constatem que les modalitats declaratives hi compleixen altres funcions a més de la referencial, i, d'altra, que els diferents usos de la modalitat declarativa fan que els dos textos siguin ben diferents malgrat la seva semblança aparent.

La funció referencial s'hi acompleix per la informació que els textos contenen de manera explícita o implícita, si bé en cada cas amb un pes diferent. Així, si ens cenyim al marc de l'enumeració d'excuses, d'entrada pot semblar que és més important en el text de Ferrater, ja que informa àmpliament de les activitats que l'han tingut ocupat, mentre que la noia es limita a dir que no actua amb mala intenció i que no sabia que estava infectada; però, en canvi, el motiu de la disculpa té molt més pes en el text A: «per encomanar-vos el virus contagiós que fa dies que volta per aquest campus» (una declarativa pura), al costat de la forma del text B: «Nou, deu mesos i escaig sense escriure és tan imperdonable que no es pot ni demanar perdó» (una declarativa

no característica molt modalitzada). Sigui com sigui, en tots dos casos la funció referencial queda relegada a un pla secundari a causa del relleu de les altres funcions esmentades: la conativa i la interlocutiva en el primer cas, i la poeticoretòrica i la conativa en el segon.

D'altra banda, quan en aquests dos textos les oracions declaratives prenen un valor conatiu, ho fan també de manera diferent. Així, com ja hem anticipat, en la manera de demanar disculpes, l'emissor del text A diu simplement «Demano mil disculpes per...», mentre que en el text B llegim: «No crec que valgui la pena dis-exculpar-me. [...] Ni ho intento», una expressió clarament retòrica, que revela alhora un component psíquic. En realitat, el que fa Ferrater és declarar-se imperdonable.

Altres marques de modalització indicadores de funcions

Les modalitats oracionals, amb els operadors modals que les basteixen, són efectivament a la base del vessant comunicatiu dels textos i contribueixen de manera singular a activar unes determinades funcions, però hi ha també altres elements³ que són significatius pel que fa a les funcions. Són els que denoten la presència de l'emissor en el text i els lligams que aquest estableix amb el seu interlocutor.⁴

En els tres textos posats d'exemple, analitzarem succintament aquestes marques de presència. D'entrada, observem que els textos A i B coincideixen a remarcar el centre díctic, si bé la manera diferent de fer-ho contribueix a palesar que els dos textos, aparentment semblants, són ben diferents. El text C es mostra desarrelat del «jo» discursiu, per la qual cosa es diferencia, a la vegada, dels altres dos.

Així, en el text A totes les oracions principals i moltes de les subordinades estan en primera persona del singular o contenen algun element de presència de l'emissor (*demano; quedar-me al llit; he aconseguit; el meu ordi; a mi mateixa; vull que sàpiga; he actuat; no tenia coneixement; estava infectada; vull agrair; ens heu ajudat; vacunar-nos*). L'ancoratge del text queda reforçat amb una presència notable del receptor (*encomanar-vos; si algú [de vosaltres]; sàpiga [sapigueu]; a tots els qui ens heu ajudat*). Aquestes formes de presència patent reforcen la funció interlocutiva del text.

El text B comença també en primera

persona (*no crec... disculpar-me*) i l'emissor apareix dues vegades més (*ni ho intento; les meves ocupacions*); el receptor, en canvi, hi té una presència mínima (*estimat Joan*), la indispensable dintre del gènere carta. I, malgrat una major presència de l'emissor en el text A, potser la llengua acompleix més la funció psíquica en el text B, segurament perquè aquest comença amb una frase que expressa una opinió: «No crec que valgui la pena disculpar-me».

Pel que fa al text C, en canvi, trobem que no hi ha marques explícites de presència patent de l'emissor ni del receptor. Se sobreentén que la Comissió d'Acció Social actua com a emissor dels Criteris i que (a més d'autoconstituir-se amb una expressió factiva) se'n fa responsable. El receptor primari, destinatari del text, se sobreentén que és el personal laboral de la Generalitat de Catalunya, i, en la part dispositiva, és al·ludit de manera difuminada mitjançant la tercera persona gramatical, *han de presentar*, i el subjecte *els interessats*; la darrera disposició adopta una forma encara més distanciada, mitjançant la passiva reflexa *s'ha de presentar*. (Si l'emissor hagués volgut fer present el receptor en el text, hauria emprat segurament, en ambdós casos, la forma *heu de presentar*.) Aquest text, doncs, no presenta cap indicació de funció interlocutiva, ja que en ell l'emissor no ha intentat establir cap mena de relació amb els destinataris ni tenir cap paper discursiu. La funció interlocutiva i la psíquica en són ben absents.

Com a recordatori, presentarem de manera esquemàtica els elements més destacats que ens serveixen per reconèixer les funcions, en relació amb els textos de mostra. (Vegeu el quadre 5.)

A tall de recapitulació

És evident que la interpretació d'un missatge verbal passa per la cognició d'una colla de significats extralingüístics que són indissociables de la interpretació textual. L'èxit de la comunicació dependrà de les habilitats lingüísticocomunicatives dels parlants, ja que aquests significats circulen entre emissor i receptor mitjançant un procés mental d'inferències que va encadenat a l'estructura de les seqüències oracionals. Aquestes inferències permeten anar més enllà de la literalitat del missatge i fer que s'activin les diferents funcions comunicatives que pot acomplir la llengua. D'on prové, si no, la funció poeticoretòrica que hem reconegut en el text de Ferrater? Sens dubte dels trets lingüístics i textuais forjats per l'emissor, però també de la interpretació que estava en condicions de fer-ne el receptor, un home que consagrà la seva vida a jugar artísticament amb la llengua amb finalitats diverses, com sabia molt bé l'emissor.

Al llarg d'aquest paper, hem vist que les funcions comunicatives de la llengua tenen una estreta relació amb el context en què es desenvolupen i que, perquè s'activin, és necessària tant la cooperació de l'emissor com la del receptor. Hem de concloure, per tant, que el fet que les funcions comunicatives siguin efectives depèn totalment de les habilitats del parlant. Com a emissor, ha de construir el missatge amb indicis suficients perquè l'interlocutor pugui copsar-hi les funcions que ell vol que es desenvolupin i, com a receptor, ha de tenir l'habilitat d'inferir-les a partir d'aquests indicis. Conèixer, doncs, amb quins trets lingüístics es materialitzen les funcions comunicatives esdevé del tot necessari en l'estudi del text.

Quadre 5. Elements que permeten reconèixer les funcions en els textos de mostra

Text	Funcions	Indicis
A	Conativa Interlocutiva Referencial	Acte il·locutiu de demanar disculpes (forma directa) Presència patent de l'emissor i del receptor Modalitats declaratives
B	Poeticoretòrica Conativa Psíquica Referencial	Acte il·locutiu de demanar disculpes (forma indirecta) Figura retòrica (preterició), jocs de paraules Presència patent de l'emissor, que valora la culpa Modalitats declaratives
C	Referencial Conativa	Acte il·locutiu d'informar No presència de l'emissor Modalitats declaratives Verbs modals d'obligació, temps verbals amb valor altre que el temporal Adverbi i frase adverbial modals

Bibliografia

- ARTIGAS, R.; LOZANO, F. «A propòsit de les funcions textuais de les oracions declaratives». *Articles de Didàctica de la Llengua i de la Literatura*. (1998), núm.14, p. 91-103.
- ARTIGAS, R. «Sobre les relacions amb els interlocutors». *Llengua i Ús. Revista Tècnica de Política Lingüística* (2001), núm. 21, p. 32-42.
- BELLÈS, J. «Presència del receptor en el text». *Llengua i Ús. Revista Tècnica de Política Lingüística*. (2001), núm. 20, p. 54-59.

BÜHLER, K. *Teoría del lenguaje*. Madrid: Alianza Editorial, 1985. (Alianza Universidad; 231) ISBN 84-206-2231-1

DIRECCIÓ GENERAL DE POLÍTICA LINGÜÍSTICA. DEPARTAMENT DE CULTURA. GENERALITAT DE CATALUNYA. *Habilitats comunicatives. Una reflexió sobre els usos lingüístics*. Elaboradors: Artigas, R.; Bellès, J.; Grau, M.; Lloret, M. Vic: Eumo, 1999. ISBN 84-7602-332-4

GRAU, M. «A propòsit de la subjectivitat». *Llengua i Ús*. Revista Tècnica de Política Lingüística. (2001), núm. 19, p. 41-49.

HALLIDAY, M.A.K. *Exploraciones sobre las funciones del lenguaje*. Barcelona: Médica y Técnica, 1983.

HALLIDAY, M.A.K. «Estructura y función del lenguaje». A: *Nuevos horizontes de la lingüística*. Madrid: Alianza Editorial, 1975. ISBN 84-206-2145-5

JAKOBSON, R. *Lingüística i poètica i altres assaigs*. Barcelona: Edicions 62, 1989. (Clàssics del Pensament Modern; 46). ISBN 84-297-3028-1

LEECH, G. N. *Principles of Pragmatics*. London and New York: Longman, 1983.

LYONS, J. *Linguistique générale*. Paris: Larousse, 1978.

PÉREZ SALDANYA, M.; MESTRE, R.; SAN MARTÍN, O. *Diccionari de lingüística*. València: Colomar, 1998. (Llenguatges Específics; 4) ISBN 84-87593-39-9

SABATINI, F. *Le comunicazione e gli usi della lingua. Practica, analisi e storia della lingua italiana*. Torino: Loescher, 1984.

Notes

1. A l'obra *Habilitats comunicatives* (1999) desenvolupem el tema de les funcions en relació amb els intercanvis d'informació, de béns i serveis i d'emocions o estats d'ànim.
2. «Estructura de la llengua i estructura de la societat». *Els Marges*, 1983. Barcelona. [1a ed. «Structure de la langue et structure de la société», dins *Problèmes de linguistique générale*, vol. II. París 1974.
3. Un aspecte important de les funcions és la relació que mantenen amb els patrons discursius (descriptiu, narratiu, argumentatiu, etc.). Aquest és un tema que per la seva importància tractarem de forma monogràfica en articles successius.
4. No ens estendrem en la sistematització de les formes de presència i de relació amb l'interlocutor, que els mateixos autors hem tractat en sengles articles en aquesta mateixa revista: núsms. 19, 20 i 21.

